

УДК 658:656.2

**СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

**STRATEGIC VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF RAIL
TRANSPORT IN THE CONDITIONS OF WAR AND POST-WAR
RECONSTRUCTION OF UKRAINE**

*д-р екон. наук О. Г. Кірдіна, канд. екон. наук О. Д. Стешенко
Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)*

*D.Sc. (Econ.) O. H. Kirdina, PhD (Econ.) O. D. Steshenko
Ukrainian State University of Railway Transport (Kharkiv)*

Складним випробуванням для економіки України стало повномасштабне збройне вторгнення і розширення територіальних меж активних бойових дій. Від постійних обстрілів потерпає як безпосередньо населення, так і об'єкти інфраструктури. Не став виключенням і залізничний транспорт, повноцінна реалізація потенціалу якого наразі обмежена як пошкодженням та фактичною втратою об'єктів залізничної інфраструктури, так і обмеженням роботи морських портів та частковою блокадою залізничних вантажних перевезень на західному кордоні країни. Однак, незважаючи на такі складні умови залізничний транспорт продовжує виконувати свої функції, задовольняючи потреби населення та економіки в перевезеннях. Зокрема протягом 2023 р. залізничним транспортом вдалося перевезти 148,4 млн т вантажів, з яких: 30,6 млн т – зернові вантажі, 29,6 млн т – мінбудматеріали, 27,5 млн т – залізнична та марганцева руда, 26,2 млн т – кам'яне вугілля, 8,2 млн т – чорні метали. Найпомітніше при цьому зростали саме внутрішні перевезення, склавши 84,8 млн т [1]. У свою чергу, за січень-квітень 2024 р. українською залізницею перевезено 59,9 млн т вантажів, що майже на 29 % більше порівняно з аналогічним періодом минулого року. При цьому суттєву частку склали саме експортні перевезення, збільшившись майже на 49 % і досягнувши рівня 30,4 млн т, з яких 12,9 млн т – зерно, 12,5 млн т – залізнична та марганцева руда, 1,6 млн т – чорні метали, 0,87 млн т – мінбудматеріали [2]. Щодо пасажирських перевезень, то протягом 2023 р. послугами залізничного транспорту в напрямі далекого сполучення скористалися близько 25 млн пасажирів, що свідчить про відновлення пасажиропотоку до рівня 2021 р.

Поряд з цим війна стала і певним каталізатором реалізації якісних змін у залізничній галузі. Зокрема відбулося певне спрощення взаємодії суб'єктів

в межах акціонерного товариства шляхом прискорення процесів прийняття рішень і реакції на неочікувані події. Оперативно почали ліквідуватися аварійні ситуації, пов'язані з пошкодженням залізничної інфраструктури. Покращуються процеси матеріально-технічного забезпечення завдяки подальшій реалізації політики прозорих закупівель і укладення контрактів із безпосередніми виробниками (близько 70 % матеріально-технічних потреб операційної діяльності задовольняються таким чином), що дозволило досягти суттєвої економії в даному напрямі. Розширюється і перелік напрямів пасажирського сполучення з країнами ЄС. Відбулося також і покращення комунікації з клієнтами. Інформація щодо змін в графіку руху поїздів, організації евакуаційних рейсів, затримок поїздів та інша актуальна для клієнтів інформація почала публікуватися в офіційному телеграм-каналі, Facebook та на веб-сайті компанії в режимі 24/7. У сфері вантажних перевезень на зміну програмних комплексів «АС Клієнт-УЗ» та «МЕСПЛАН» впроваджено цифрову ініціативу «е.Портал УЗ-Карго», створену як платформу для спрощеного укладання договорів, планування та подання замовлень на перевезення, обміну цифровими документами та даними у сфері організації перевезень.

Звичайно, низка системних проблем залишається і донині не вирішеною. Це і тривала бюрократична та корупційна історія залізничної компанії, невдалі спроби реалізації реформаційних змін, деформація земляного полотна, зношеність залізничної інфраструктури, низька швидкість руху поїздів, застарілість локомотивного та вагонного парку, низька якість обслуговування клієнтів тощо. Наразі втрачено багато часу, коли такі необхідні для галузі реформи не реалізовувалися. Так і не було донині прийнято новий закон про залізничний транспорт і не відпрацьовано нові правила взаємодії суб'єктів ринку залізничних перевезень за умови допуску до залізничної інфраструктури інших операторів. Конфліктними залишаються взаємовідносини залізничної компанії з клієнтами-представниками стратегічно значущих галузей економіки, що пов'язано із застарілим форматом їх співпраці і недосконалістю процесу перевезень.

З огляду на зазначене вище і враховуючи світову практику реалізації якісних змін у залізничній галузі стратегічними векторами розвитку залізничного транспорту можна виділити такі як:

- розроблення нової стратегічної альтернативи розвитку залізничного транспорту з урахуванням світових змін у залізничній галузі;
- поглиблення транскордонної співпраці залізничного транспорту з іншими суб'єктами ринку транспортно-логістичних послуг;
- розбудова транспортно-логістичних хабів і поступове оновлення залізничної інфраструктури відповідно до європейських технічних норм;
- формування альтернативних мультимодальних шляхів експортування

української продукції за участю залізничного транспорту;

- запуск пілотних проєктів, спрямованих на тестування та врегулювання правил взаємодії суб'єктів на українській залізничній інфраструктурі;
- впровадження інноваційних видів рухомого складу, що володіє якісними технічними експлуатаційними характеристиками і передбачає використання альтернативних джерел їх живлення;
- реалізація політики декарбонізації і впровадження екологічно чистих технологічних та технічних рішень у залізничній галузі;
- використання цифрових рішень у напрямі оптимізації та модернізації бізнес-процесів підприємств залізничного транспорту тощо.

Таким чином, стимулювати процеси сталого та інноваційного зростання залізничного транспорту і забезпечити його ефективне функціонування в умовах поствоєнного відновлення української економіки можливо шляхом застосування дієвих механізмів та інструментів інноваційної модернізації процесів і діяльності підприємств даного сектору відповідно до глобальних інноваційних трансформацій, притаманних світовій залізничній галузі.

[1] У 2023 році Укрзалізниця перевезла 148,4 млн тонн вантажів. *АТ «Укрзалізниця» : веб-сайт.* URL: <https://www.uz.gov.ua/> (дата звернення: 11.05.2024).

[2] Рекордна кількість: «Укрзалізниця» збільшила обсяг експортних перевезень цього року. *finance.ua : веб-сайт.* URL: <https://news.finance.ua/ua/rekordna-kil-kist-ukrзалізниця-zbil-shyla-obsyah-eksportnyh-perevezen-s-oho-roku> (дата звернення: 11.05.2024).